

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai

2012-11-29 Nr. (1.19.-2012-2123)-2-1720
į 2012-11-15 Nr. (1.36)2T-1734

DĖL ĮSTATYMO PROJEKTO Nr. 12-3829-01 DERINIMO

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė iš esmės pritaria Teisingumo ministerijos parengtam Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 186, 275, 276, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso priedo papildymo įstatymo projektui (toliau – Įstatymo projektas), parengtam siekiant nacionalinėje teisėje įgyvendinti 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/626/TVR (toliau – Direktyva), nuostatas.

Vertinant Įstatymo projektą ir jo lydimočius dokumentus, paminėtina, jog Įstatymo projekte bei Direktyvos ir Įstatymo projekto atitikties lentelėje nėra pilnai atspindėtos Direktyvos 12 ir 15 straipsnių nuostatos.

Direktyvos 15 straipsnio 1 ir 3 dalies f punkte numatyta, jog vaikui, prekybos žmonėmis aukai, turi būti paskirtas atstovas, jeigu pagal nacionalinę teisę tėvų pareigų turėtojams neleidžiama atstovauti vaikui dėl interesų konflikto tarp jų ir nukentėjusio vaiko, taip pat, jog baudžiamojo tyrimo ir proceso metu vaiką galėtų lydėti jo atstovas arba, tam tikrais atvejais, vaiko pasirinktas suaugusysis, nebent dėl to asmens priimtas pagrįstas priešingas sprendimas.

Direktyvos 12 straipsnio 2 dalyje, 15 straipsnio 2 dalyje numatyta valstybių narių pareiga užtikrinti prekybos žmonėmis aukoms, taip pat ir vaikams, prekybos žmonėmis aukoms, galimybę nedelsiant pasinaudoti nemokama teisine konsultacija, taip pat nemokamomis teisinio atstovavimo paslaugomis, įskaitant žalos atlyginimo tikslais, nebent auka turi pakankamai finansinių lėšų.

Manytina, kad šiuo metu galiojantis nacionalinis teisinis reglamentavimas nesudaro galimybės tinkamai įgyvendinti aukščiau minėtas Direktyvos nuostatas dėl teisinių konsultacijų ir teisinio atstovavimo paslaugų aukoms teikimo užtikrinimo.

Paminėtina, jog iš esmės tapačios nuostatos dėl vaiko, seksualinės prievartos ir kt. aukos, atstovavimo, teisinių konsultacijų ir teisinio atstovavimo paslaugų jiems teikimo, įtvirtintos ir 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR.

Manytina, jog siekiant užtikrinti veiksmingą vaikų, prekybos žmonėmis, seksualinės prievartos ar seksualinio išnaudojimo, aukų teisių apsaugą turėtų būti svarstoma galimybė

Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinti nuostata dėl privalomojo įgaliotojo atstovo dalyvavimo bylose, kuriose nukentėjusysis yra vaikas, prekybos žmonėmis, seksualinės prievartos, seksualinio išnaudojimo ir kt., auka. Paminėtina, kad panašaus turinio nuostata buvo įtvirtinta Teisingumo ministerijos parengto Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 55, 154, 186, 180 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto pirmojoje redakcijoje (Projektas Nr. 12-1078-01). Lietuvos Respublikos Seimui pateiktame Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 154, 186, 280, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekte (Nr. XIP-4797) nuostatų dėl privalomo įgalioto atstovo dalyvavimo byloje (Baudžiamojo proceso kodekso 55 straipsnio papildymo nauja 4 dalimi) nebeliko, nors Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 55, 154, 186, 180 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto (Nr. 12-1078-01) aiškinamajame rašte buvo pabrėžiama būtinybė „numatyti atvejus, kuomet baudžiamajame procese privalo dalyvauti įgaliotas atstovas, atstovaujantis nukentėjusio asmens interesus“, motyvuojant, jog priešingu atveju itin pažeidžiamo asmens (vaiko) padėtis tampa sunkesnė nei įtariamojo (kaltinamojo), kuris turi gynėją.

Siekiant užtikrinti nukentėjusio vaiko saugumą, jo teisių ir teisėtų interesų užtikrinimą proceso metu, siūlytume pradėti diskusijas dėl galimybės papildyti Baudžiamojo proceso kodekso 53 straipsnio nuostatas, sudarant teisinę prielaidas vaiko atstovu pagal įstatymą procese skirti kitus vaiko šeimos narius ar artimus giminaičius, kuriais vaikas pasitiki ir juos pasirenka, jeigu toks sprendimas atitinka ir neprieštarauja vaiko interesams, taip pat nėra kitų kliūčių (nėra interesų konflikto, pan.) sprendimui priimti. Siekiant užtikrinti, kad atstovas pagal įstatymą tinkamai atstovautų vaikui, savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius turėtų dalyvauti atstovo parinkimo procese, teikdamas išvadą dėl atstovo tinkamumo.

Paminėtina, jog šiuo metu galiojančio Baudžiamojo proceso kodekso 53 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtintas baigtinis asmenų, kurie gali būti nukentėjusio vaiko atstovais pagal įstatymą ratas, t.y. atstovais pagal įstatymą gali būti nepilnamečio tėvai, tėviai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kurios globoja ar rūpinasi nukentėjusiuoju. Kodekso 53 straipsnio 3 dalyje, numatyta, jog tokiu atveju, jeigu atstovo pagal įstatymą dalyvavimas procese prieštarautų nepilnamečio interesams, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas turi užtikrinti, kad procese dalyvautų kitas atstovas pagal įstatymą, o kai tokios galimybės nėra, – laikinai, kol bus išspręstas naujo atstovo pagal įstatymą klausimas, paskirti atstovu bet kokį kitą asmenį, galintį tinkamai atstovauti nepilnamečio ar neveiksniaus asmens interesams. Praktikoje galimi atvejai, kai dėl tos priežasties, jog vaikas nukentėjo nuo atstovo pagal įstatymą (pavyzdžiui, vieno iš tėvų), kitas vaiko atstovas pagal įstatymą negalės dalyvauti procese. Vadovaujantis Kodekso 53 straipsnio 3 dalies nuostatomis, kad kitas vaiko atstovo pagal įstatymą, kuriam bus leista dalyvauti procese, bus paskirtas tik laikinai ir proceso eigoje jis bus (turės būti) pakeistas. Manytina, kad tokiais atvejais vaiko interesams procese gali tinkamai atstovauti kitas jo šeimos narys ar artimas giminaitis, kuriuo vaikas pasitiki, tačiau galiojantis teisinis reglamentavimas nesudaro tokių galimybių (išskyrus atvejus, kai asmuo yra paskiriamas vaiko globėju ar rūpintoju).

Abejonių kelia Įstatymo projekto rengėjų nuomonė, jog galiojantis teisinis reglamentavimas užtikrina visišką Direktyvos 15 straipsnio 5 dalies b punkto, numatančio, jog vaikas auka galėtų būti išklausytas teismo salėje joje nebūdamas, visų pirma naudojant atitinkamas ryšių priemones, įgyvendinimą. Manytina, jog naudojant atitinkamas ryšių priemones, apklausos galėtų vykti nuotoliniu būdu, vaikui esant saugioje, artimoje aplinkoje (nebūtinai specialiai įrengtuose apklausų kambariuose).

Pritariant būtinybei Baudžiamojo proceso kodeksą papildyti nuostatomis, siekiant užtikrinti nukentėjusių apsaugą apklausų metu nuo psichinės traumos ar kitokių neigiamų pasekmių, manytina, jog praktikoje gali kilti neaiškumų šias nuostatas įtvirtinus Baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnio 6 dalyje ir 283 straipsnio 6 dalyje.

Lygių galimybių kontrolierė,
pavaduojanti vaiko teisių apsaugos kontrolierę

Aušrinė Burneikienė